

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף כד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

רוב וקרוב

בסוגיא לפנינו מבואר יסודות גדולים בדיני הכרעת הספק, דעת רבי חנינא שהכרעת הרוב עדיפה על הכרעת קרוב. מאידך מבואר בדברי רבי זירא שסבר מחמת הראיה מעגלה ערופה שקרוב עדיף. והעמידו בגמ' לשיטת רבי חנינא שהפסוק מדבר באופן שלא היה בנמצא עיר קרובה. הדברים בביאורם ארוכים ננסה ללבן מעט, לפי יסודות שעסקנו בהם כבר בעבר עלי גליין בעיונים על הדף. יסוד גדול בכללי הכרעת הספקות, לדעת מהו "הספק". לפי כללי התורה לא כל חוסר ידיעה מוגדר כספק. הספק מורכב מב' צדדים הלכתיים, שיש להם השלכה הלכתית ישירה על הסיפור שהיה. הסיפור יכול לכלול הרבה דברים לא ברורים ולא ידיעיים. אולם היות והתורה בהכרעת הספק, לא באה לומר לנו כך וכך היה! אלא, כללי הכרעה נאמרו, שבמצב של ספק, תתנהג כך וכך. ולא מתייחסים למה באמת היה. ו"לדעת מהו הספק", ובפי חז"ל היכן "לידת הספק", אומנות גדולה ומורכבת, מהרבה כללים המובאים בגמ', ראשונים, אחרונים וכללי הספק. יש נידון שחלקו לא קשור לעצם הדין, אף שיכול להיות שיש לו השלכה מעשית לנידון. תוס' לעיל (כג, ב) הביאו את הנידון בתשע חנויות ושאלו ששם ברור שהולכים אחרי הרוב, ומה חידש רבי חנינא. וביארו או ששם ניתן להעמיד שהיה תרי רוב, ודלא כדברי רבי זירא אצלנו בסוגיא שמספיק רוב אחד שהרי העמידו בדתות נעולות. או ששם מדובר שנמצא הבשר באמצע. או שרבי חנינא חידש שהולכים אחרי הרוב אף בקרוב שמוכה. ועיי"ש.

אולם כדי ללבן מעט בדיני הספקות, ננסה לברר את הסוגיא שעסקו בה תוס'. תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבלה, הלך יהודי ורכש באחת מן החנויות, ולאחר שהגיע לביתו, שאל את עצמו היכן רכשתי בשר זה. יבא האומר ויאמר, יש לו תשע אפשרויות שרכש בחנות כשרה, ואפשרות אחת שרכש בחנות טרפה, מודאי שהסתברות ההיגיונית ביותר שהבשר כשר. אולם לא נכון. חנויות, והנידון שלפנינו אהם את הרוב, האם הוא כשר או טרף, לא זה "לידת הספק" הייתה ברגע הקניה בחנות. וברור שהבשר יצא מחנות אחת, והספק הוא, האם נתת זו כשרה או טרפה, על הספק הזה אין רוב, ואין הסתברות, כי יש צד נמור להכשרה וצד נמור להטריפה. ובקצרה "כל קבוע כמחצה על מחצה".

כאשר מצא אדם חתיכת בשר ברחוב, באותה עיר יש תשע חנויות המוכרות בשר כשר, וחנות אחת המוכרת בשר שאינו כשר. כאן לידת הספק היא, כאשר הרים מהרצפה את הבשר, להיכן אנו משייכים ותולים את הבשר. כאן יש אפשרות אחת שהגיע הבשר מחנות א', עוד אפשרות שהגיע הבשר מחנות ב', יש עוד אפשרות שהגיע מחנות ג', וכן על זו הדרך. בכה"ג אומרים, הלך אחר הרוב, היות ויש רוב חנויות המוכרות בשר כשר. כי לידת הספק היא לאיזה מן החנויות לשייך את הבשר. ובקצרה, "בנמצא הלך אחר הרוב".

מה ההבדל בין "רוב" ל"קרוב"

הביאו תוס' (הנ"ל) עוד ראיה לדבריהם שרבי חנינא אמר הלך אחר הרוב אף בקרוב מוכח, מסוגיא בביצה, אם הכין עופות ליו"ט בתוך הקן, ומצא אותם מחוץ לקן, אסורים. שתולים שאלו הם עופות מן העולם שלא הכינם. רצו להוכיח מכאן, שכאשר יש ספק, ויש ב' אפשרויות להכריע את הספק או ע"י "רוב" (-) רוב עופות בעולם הם מוקצה שהרי לא הכינם.) או ע"י "קרוב" (-) עופות מהקן שהכינם.) הולכים אחרי הרוב. לדעה אביי וכו'.

מסתפק הגרש"ר (פניני אבות סו) בדיון "הלך אחר הקרוב" שנאמר בהלכות הכרעת הספקות, האם "רוב" אמור לנו, אין ספק שבא ממקום אחר. היינו, בדומה לדין הגמ' בכתובות (פרק המדיר) "כאן נמצא כאן היה" שאין ספק, ה"קרוב" מברר שכך הדבר, שהגיעו העופות מהמקום הסמוך ביותר. או שלעולם הדבר נמצא בספק, שהרי יכול להיות שבא ממקום אחר, רק הלכה היא שניזיל בתר קרוב.

מוכיח הגרש"ר, ע"פ דברי התוס' רא"ש (ב"מ ג, ב) דרובא דאיתא קמן (-) הכרעת רוב דבבר הנמצא לפניך, ולא מחמת שכן הקב"ה הטבעי בבריאה) אינו בירור, אלא הלכה בהכרעת הספק נזייל בתר רובא. ואם קרוב הוא בירור שכן היה, ואל תסתפק שמא בא ממקום אחר, מדוע יש כלל שרוב עדיף מקרוב (-דברי רבי חנינא "רוב וקרוב הלך אחר הרוב), הרי קרוב זה בירור לספק. (ועי' בתוס' לפנינו ד"ה לימא משום שמשמע שסברו שרוב וקרוב שניהם מוגדר לביור. ועי' ש"ש ש"א פ"א. וקמ"ל ר"ח שעדיף בירור של רוב מבירור של קרוב. אולם ההבנה הפשוטה, שרוב וקרוב אין הם מבררים את הספק, אלא הלכה והנהגה שכן צריך לפסוק להלכה, אי"כ מדוע רוב עדיף מקרוב.) מברר הגרש"ר, מה שיש עדיפות רוב על קרוב, משום ש"הכרעת רוב" שונה במהותה מ"הכרעת קרוב". "רוב", זה הכרעה והלכה ב"עצם הספק", הלך אחר הרוב, היינו, הרוב מכריע בב' צדדי הספק, כצד הרוב. אולם בדיון הלך אחר ה"קרוב", כל עוד אין לך ראיה שזה מקום אחר, אתה לא מחזיק בריעותא, ולא אומר שבא ממקום אחר. אין זה הכרעה בין ב' צדדים, אלא אומר לנו להמשיך לנהוג כצד הקרוב. ואם מחמת סיבה כל שהיא יהיה ספק מהיכן בא, אף לאחר שאמרנו "קרוב", עדיין יהיה ספק. היות וקרוב לא הכרע ביו ב' צדדים, אלא אל תסתפק שבא ממקום רחוק, אולם אם יש סיבה להסתפק, עדיין ספק

עומד במקומו. ואילו ברוב זה הכרעה כלפי הספק עצמו. אמנם דעת הריטב"א, שגמרא גמירא לה שרוב עדיף מקרוב. כלומר לא מחמת סברא בעדיפות בהכרעות, אלא כך הוא הדין. וכן הרמב"ן הקשה איך מוכח מחמתנו בב"ב ההלך אחר הקרוב, הרי שאני ממון שאין הולכים בו אחר הרוב, וכ"ש אחר קרוב. שהרי רוב עדיף מקרוב. ולפי דברי הגרש"ר מה מקשה הרמב"ן, רוב זה הכרעה בספק, ואין הולכים אחר הרוב בממון היות ואין זה בירור. אולם קרוב אין זו הכרעה, אלא אל תסתפק ועדיין אפשר לומר "קרוב" גם בדיני ממונות.

סיכום הדף

נושא היום: המשך רוב וקרוב. הרחקת אילן מעיר, והרחקת גורן.

אמר אביי למדנו בגמ' בנדה **כדברי רב חנינא** שהכרעת רוב עדיפה על הכרעת קרוב, **כל דם היוצא ממקור האשה** הרי הוא טמא, אם **מצאו דם בפרוזדור** היינו מחוץ לכותלי הרחם, **הכרעתו** שהוא דם טמא **למרות** שיתכן ובא ממקום קרוב הנקרא "עליה" ודם הוא מן העליה הוא טהור, אולם הכרעת רוב דם שבא מן המקור שהוא טמא. **דוחה רבא את הראיה**, שכאן הנידון זה בין הכרעת רוב מצוי, לקרוב, בודאי שרוב מצוי עדיף מקרוב. **ורבא חזר בו** מסברא זו, שאין זה בכלל רוב ומצוי שהרי, **למדנו בדברי רבי חיאי** שדם הנמצא בפרוזדור הוא טמא לגבי ביאת מקדש ושורפים עליו תרומה. **ביאר רבא** שלמדו מדברי רבי חיאי, **א**. הולכים אחר הרוב. **ב**. רצו לתלות, **שרוב סבר** קרוב עדיף רבי זירא שבהכרעת הרוב, מכריעים לפי אותו מקום ולא צריך לצרף רוב מוכרח מחמת רוב העולם **זה שאמר רבי זירא** "אע"פ שדלתות מדינה נעולות". וכך אף באשה שעניינה דומה לדלתות נעולות שהרי יש בה רוב אחד מדם המקור, **ופוסקים** לפי הרוב. **א"כ רבא** שאמר שלמדנו מדברי רבי חיאי הלך אחר הרוב כנגד קרוב בהכרח חזר בו מסברתו שאמר שבאשה זה רוב מצוי.

חבית שצפה בנהר יש לדון האם היא יין נסך או יין ישראל, **אמר רב** אם נמצאה כנגד עיר שרובה ישראל, יין כשר. כנגד עיר שרובה עכו"ם, יין נסך. **ושמואל סבר** שלעולם היא יין נסך, שניתן לומר ששטה ממקום אסור. רצו לתלות, **שרוב סבר** קרוב עדיף ולכן הכשיר. **ושמואל סבר** רוב עדיף ולכן חשש. **מבארת הגמ'**, שלכ"ע רוב עדיף וכאן נחלקו האם יש לחשוש שהגיע החבית מרחוק, **לרב** לא חוששים כיון שעד שבאה לכאן הייתה החבית טובעת. **ושמואל סבר**, שחזוק הנהר גרם לחבית להגיע עד כאן למרות שמקורה ממקום נוכרי.

נמצא כד יין בפרדס ערלה, **והתירו** רבינא. **רצו להוכיח** שסבר שהולכים אחר הרוב ורוב ינות אינם משל ערלה. **דוחה הגמ'**, שאין להוכיח ממה שהתיר, היות והתיר מחמת הסברא שהגנב שגנב את היין לא היה מחביאו בתוך השדה שממנה גנב. **אולם** אם נמצאו ענבים בשדה ערלה יש לתלות שהם ערלה.

נודות של יין נמצאו בתוך כרם ישראל, **התיר רבא**. ורצו לתלות שסבר הלך אחר הקרוב, **וביארו** שבאותו מקום רוב מתעסקי היין היו ישראלים. אבל הדין הנזכר הוא בנודות גדולים, **ובקטנים** יש לחוש שנפלו מעכו"ם, ואם **נמצאו קטנים יחד עם גדולים** יש להתיר את הקטנים מחמת הגדולים.

מרחיקים את האילן 25 אמות מהעיר, **ובאילן** חרוב ושקמה מרחיקים חמישים אמה היות ונענפיהם מרובים. **אבא שאול** סובר שכל אילן סרק מרחיקים 50 אמה. **אם העיר קדמה** לנטיעת האילן, קוצץ ואינו משלם מחוץ לבעל האילן. קוצץ ואינו משלם. **ומשלם לבעל האילן**, קוצץ ואינו משלם.

טעם ההרחקה באילן, **ביאר עולא** נוי לעיר שיש מרחב פתוח. ואמנם ניתן ללמוד דין הרחקת האילן ממה שלמדו בערכין שצריך להשאיר שטח פנוי מרחק של 1000 אמה מן העיר. **אולם הדין האמור** במשנתנו זה **לשיטת ר"א** שהתיר שצריך להשאיר ערים, ורק בערי הלויים הצריך להשאיר שטח פנוי, א"כ בשאר ערים מרחק 25 אמה. **ובאר לרבנן**, אילנות נוטעים תוך 1000 אמה **כיון** שלא מוגדר כשדה או גינה ורק אסרו זרעים שנקרא גינה, א"כ אילנות מותר לטעם ורק מרחיקים כחשנה של 25.

למדנו שאם העיר קדמה לאילן קוצץ ואינו משלם, **ואילו לגבי בור** מבואר להלן שאם קדם הבור לאילן קוצץ ומשלם. **ביאר רב כהנא**, שבעיר אם נחייב לשלם כל אחד ימנע לא יקוצץ ולא ישלם. **שואלת הגמ'**, מה הנידון הרי ניתן לבאר שיש הבדל בין היזק של רבים שאינם משלמים לבין היזק ליחיד שמשלם. **אלא הביאור בדברי ר"כ**, באופן שהאילן קדם, קוצץ ומשלם. ומדוע לא יטען בעל האילן תשלמו מראש ואח"כ אקצוץ, **ועי' אמר ר"כ** שאם יאמר כך אף אחד לא יקוצץ, לך תיקנו שיקצצו ואח"כ יתבע בעל האילן דמיו.

בספק מן קדם באילן לעיר אמרו קוצץ ואינו משלם. **בספק מן קדם בבור** ואילו אמרו שלא קוצץ. **מבארת הגמ'** שאילן ביחס לעיר תמיד דינו להקצץ, וכאשר יש ספק מן קדם לגבי חיוב מחוץ על התובע להביא ראיה. **אולם בבור ואילן**, אם לא קדם הבור לאילן בודאי שאינו קוצץ.

מין קבוע, שהוא מקום איסוף התבואה ובאותו אזור מתפזר מוץ, יש להרחיקו מהעיר 50 אמה. **וכן אם יש לו שדה שלו**, ויעשה גורן קבוע אא"כ יש לו לכל צד מרחק של 50 אמה. **ומרחיק את המין מנטיעות** ומשדה חרושה, מרחק כדי שלא יזיק. **ולא נאמר כאן שיעור**, **ביאר אביי** היות ומדובר בגורן שאינו קבוע. גורן שאינו קבוע **ביאר רבי יוסי רבי חנינא**, אם לא צריך לזרות ע"י כלי מיוחד. **ונדחו דברי אביי**, היות ומבואר בברייתא שאף מנטיעות ושדה צריך להרחיק 50 אמה. **אלא ביאר רב אשי**, המבואר בסוף המשנה זה טעם להרחקה של 50 אמה, כדי שלא יזיק נטיעות ושדה חרושה. **מבואר בברייתא** שמרחיק גורן מקישושים ודלעות, **והסברא** היות והמוץ והאבק שעולה מהגורן מייבש את הפירות. **ובשדה חרושה ביאר רבי אבא בר זבדא** או רבי אבא בר זוטרא, שהמוץ העולה מהגורן מזבל את הקרקע יותר מזדי ויגרם ליבוש זרעיים.